

NACIONALINĖ MUZIEJŲ KONCEPCIJA PAGAL TVARAUS VYSTYMOŠI PRINCIPUS

Muziejus – tai vieša, nesiekianti pelno, visuomenei ir jos tobulėjimui atvira institucija, kuri siekdama suteikti visoms visuomenės grupėms pažinimo, ugdymo, studijų, kūrybiškumo sklaidos, kokybiško laisvalaikio galimybes, sistemingai renka žmonijos ir ją supančios aplinkos materialius ir nematerialius liudijimus, juos tyrinėja, eksponuoja, populiarina ir saugo ateities kartoms.

Muziejaus rinkinys – tai praeities ir dabarties, materialiujų ir nematerialiujų istorijos, kultūros, meno ir gamtos vertybių rinkinys, kurio kaupimu, tyrinėjimu, eksponavimu, populiarinimu ir saugojimu remiasi, bet neapsiriboja muziejaus veikla.

Istoriškai susiformavę muziejų rinkiniai bei jų įvairovė lemia muziejų unikalumą ir išskirtinumą ir yra neskaidomi. Muziejaus rinkiniai formuojami kryptingai ir atsakingai, atsižvelgiant į jų istoriją, muziejaus tipą pagal jo rinkiniuose dominuojančias vertybes, priklausymo muziejų tinklui pobūdį (nacionaliniai, valstybiniai, savivaldybių ir kt.) ir pritarus steigėjui.

KULTŪROS TĖSTINUMO UŽTIKRINIMAS IR PRAEITIES IŠSAUGOJIMAS ATEIČIAI

Muziejų misija – formuoti žmogaus istorinę, kultūrinę, socialinę patirtį, aktyviai ir įtaigiai, tradicinėmis ir šiuolaikinėmis komunikacijos priemonėmis pristatant visuomenei muziejuose saugomus, restauruojamus ir tyrinėjamus žmonijos ir ją supančios aplinkos materialius ir nematerialius liudijimus, laikantis atvirumo, bendradarbiavimo, socialinės atsakomybės ir tvaraus vystymosi principų.

Muziejai, įgyvendindami savo misiją, vadovaujasi šiomis vertybėmis: atsakomybė, atvirumas, kompetencija, kūrybiškumas, pagarba.

Šiuolaikinio muziejaus vizija – kūrybiška, atvira pasaulio pažinimo erdvė.

Muziejai kuria pridėtinę vertę valstybei kultūros, švietimo, mokslo, ekonomikos, aplinkosaugos, socialinėje ir kultūrinės diplomatijos srityse.

Muziejai kuria **kultūrinę vertę**, išsaugodami ir aktualindami kultūros paveldą. Muziejuose saugomas, restauruojamas ir tyrinėjamas kilnojamasis ir nekilnojamasis paveldas yra tapatumo, žinių, kūrybiškumo, turiningų pramogų ir poilsio šaltinis; muziejai pristato paveldą visuomenei (ekspozicijos, parodos, kultūros, mokslo, edukacijos, pramoginiai renginiai), prisidėdami prie istorinės atminties, brandžios šiuolaikinės tapatybės ir kritinio mąstymo ugdymo bei užtikrindami turiningą visuomenės laisvalaikį.

Muziejai kuria **edukacinę vertę**, reaguodami į nuolat kintančius visuomenės poreikius. Remdamiesi kaupiamų rinkinių specifika, kuria programas mokiniams, derindami jas su formaliojo ugdymo programomis, padėdami siekti numatytų mokymosi tikslų. Muziejai yra pridėtinę vertę turinti mokymosi terpė, kuri leidžia mokymosi procesą praturtinti autentiškais artefaktais. Muziejai aktyviai bendradarbiauja su įvairiomis švietimo ir neformaliojo ugdymo įstaigomis. Ekspozicijose ir parodose muziejai sudaro galimybes mokytis įvairių kartų žmonėms, specialiomis veiklomis,

renginiais skatina visuomenės darnų vystymąsi, savo šalies kultūrinio ir istorinio išskirtinumo suvokimą bei pasaulio raidos pažinimą.

Muziejai kuria **mokslinę vertę**, plėtodami muziejaus rinkinių tyrimus ir jų rezultatų sklaidą, prisidėdami prie istorijos, kultūros, meno, gamtos ir kitų mokslų bei muziejinkystės vystymosi ir naudodami tyrimų rezultatus muziejaus turiniui plėtoti (ekspozicijoms, parodoms, edukacinėms programoms, e. produktams, leidiniams, renginiams). Muziejai bendradarbiauja su mokslo ir studijų institucijomis bei mokslininkais, suteikdami jiems fizines ir virtualias galimybes tirti muziejaus rinkinius, kuruoti parodas, organizuoti mokslo renginius.

Muziejai yra šalies kultūros industrijos dalis ir kuria **ekonominę vertę**. Muziejai savo paslaugomis generuoja pajamas, tačiau tai nėra jų pagrindinis siekis. Muziejai prisideda prie turizmo vystymo, įskaitant kitų su tuo susijusių verslų skatinimą (viešbučiai, maitinimo įstaigos, transportas, kt.); skatina kūrybinių industrijų plėtrą (architektūra, dizainas, grafinis dizainas, kinas, fotografija, programavimas, reklama, kt.); muziejai suteikia darbo vietas kultūros, švietimo, aptarnavimo sektoriaus darbuotojams, nuolat rūpinasi jų kompetencijų ugdymu; muziejai prisideda prie žmonių užimtumo didinimo, skatindami savanorystę ir kitas aktyvaus dalyvavimo formas.

Muziejai kuria **aplinkosauginę vertę**, puoselėdami gamtos ir kultūros paveldą. Muziejai skatina visuomenės aplinkosauginį sąmoningumą (ekspozicijos, parodos, edukaciniai projektai, kultūros renginiai, mokslo ir švietimo konferencijos); pagal galimybes efektyviai naudoja gamtos ir materialinius išteklius (siekia modernizuoti pastatus ir inžinerinę įrangą); glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje ir su kitais partneriais, didindami išteklių naudojimo efektyvumą (palankios sąlygos keitimuisi eksponatais, įranga ir kt.).

Muziejai kuria **socialinę vertę**, būdami patrauklia socialinio bendrabūvio ir komunikacijos erdve ir sudarydami galimybes visiems naudotis muziejaus kuriamais produktais bei teikiamomis paslaugomis. Muziejai prisideda prie istorinės atminties, tapatumo ir kultūrinės įvairovės puoselėjimo, didina regionų patrauklumą, gerina gyvenimo juose kokybę, ugdo bendruomeniškumą bei puoselėja visuomenės socialinę integraciją ir sanglaudą; muziejai yra pritaikyti specialių poreikių turintiems žmonėms bei prisideda prie visuomenės gerovės kūrimo (edukaciniai, socialiniai, kultūros, sveikatinimo projektai); muziejai yra atviri šaliai ir pasauliui (regioninis, tarptautinis bendradarbiavimas).

Muziejai kuria **kultūrinės diplomatijos vertę**, atskleisdami Lietuvos valstybingumo ir kultūros raidą tarptautiniame kontekste. Muziejai kuria valstybės įvaizdį dalyvaudami tarptautiniuose projektuose, reprezentuojančiuose mūsų šalį, jos istoriją, kultūros paveldą bei šiuolaikinę kultūrą ir Lietuvoje pristatydami pasaulio istorijos, kultūros, meno vertybes, vykdydami užsienyje esančių lituanistinių vertybių paiešką ir išsigijimą bei įvairiomis formomis (leidiniai, parodos, mokslo, kultūros ir edukacijos renginiai ir kt.) siekdami sugrąžinti informaciją apie juos į visuomenės istorinę atmintį.

MUZIEJŲ TVARAUS VYSTYMO SI KRYPTYS

Muziejai, kurdami kultūrinę vertę siekia profesionalaus ir efektyvaus istorijos, kultūros ir gamtos paveldo rinkinių vystymo ir valdymo, užtikrinant rinkinių tęstinumą, paveldo išsaugojimą, tyrinėjimą bei perdavimą ateities kartoms; rengia visuomenę pažinimo procese dalyvauti skatinančias ekspozicijas ir parodas bei kitomis muziejinės veiklos formomis aktyviai dalyvauja kultūriniame visuomenės gyvenime.

Muziejai, kurdami edukacinę vertę vykdo edukacines veiklas, siekia tapti aktyviais formaliojo ir neformaliojo švietimo bei mokymosi visą gyvenimą proceso dalyviais, bendradarbiauja su švietimo įstaigomis, pilietinėmis ir bendruomeninėmis organizacijomis.

Muziejai, kurdami mokslinę vertę skatina muziejų misiją atitinkančius mokslinius tyrimus, interpretuodami ir pristatydami jų rezultatus Lietuvos ir pasaulio mokslo ir kultūros kontekste.

Muziejai, kurdami ekonominę vertę užtikrina kuo veiksmingesnį ir efektyvesnį finansinių, žmogiškųjų ir kitų išteklių naudojimą, siekia tapti aktyviais ekonomikos veikėjais, reikšmingai prisideddami prie turizmo, su juo susijusių verslų ir kūrybinių industrijų plėtros.

Muziejai, kurdami aplinkosauginę vertę skatina atsakingą ir tvarų gamtos išteklių naudojimą, savo veikloje taikydami aplinką tausojančias technologijas bei ugdo visuomenės aplinkosauginį sąmoningumą.

Muziejai, kurdami socialinę vertę siekia aktyviai dalyvauti socialinės integracijos ir sanglaudos procesuose, didina visuomenės užimtumą skatindami savanorystę bei dalyvauja visuomenės sveikatinimo procesuose.

Muziejai, kurdami kultūrinės diplomatijos vertę siekia aktyviai dalyvauti reprezentuojant Lietuvą pasaulyje ir pristatant pasaulį Lietuvoje.

MUZIEJŲ TINKLAS IR JO VALSTYBINIS VALDYMAS

Muziejų tinklą Lietuvoje sudaro: nacionaliniai, valstybiniai, savivaldybių ir kiti muziejai bei ne pelno siekiantys juridiniai asmenys, vykdančios muziejines veiklas, kurios nustatytos jų steigimo dokumentuose, juridinio asmens statusą turinčios kolekcijos, Muziejų centras, muziejų restauravimo centras, muziejų skaitmeninio ir informacijos centras, Muziejų taryba prie Kultūros ministerijos, muziejus vienijančios asocijuotos struktūros.

Valstybė steigia nacionalinius ir valstybinius muziejus. Savivaldybės steigia savivaldybių muziejus.

Lietuvoje pagal muziejaus rinkiniuose dominuojančias vertybes muziejai gali būti gamtos, istorijos, meno, mokslo ir technikos.

Nacionalinis muziejus – lyderiaujantis muziejus, turintis valstybei reikšmingiausius ir išsamiausius tam tikros rūšies vertybių rinkinius, geografiškai, chronologiškai ir temišškai aprėpiančius visą šalį, vykdančios išsamius muziejaus rinkinių ir kitus mokslinius tyrimus, rengiantis nacionalinės reikšmės ekspozicijas ir parodas, vykdančios muziejinę veiklą, prisidedančią šalies visuomenės švietimo ir tvaraus vystymosi, organizuojantis nacionalinės reikšmės tarptautinius ir kitus projektus bei teikiantis profesinę metodinę pagalbą Lietuvos muziejams.

Valstybinis muziejus – muziejus, turintis regionui, tam tikrai sričiai arba temai reikšmingus rinkinius, vykdančios muziejaus rinkinių ir kitus mokslinius tyrimus, rengiantis ekspozicijas ir parodas, vykdančios muziejinę veiklą, prisidedančią prie šalies visuomenės švietimo ir tvaraus vystymosi, organizuojantis tarptautinius ir kitus projektus bei teikiantis profesinę metodinę pagalbą savivaldybių ir kitiems muziejams.

Savivaldybės muziejus – muziejus, turintis savivaldybės teritorijoje ir regione susiformavusį unikalų, vietos bendruomenę telkiantį muziejaus rinkinį, vykdančios muziejaus rinkinio tyrimus,

rengiantis ekspozicijas ir parodas, vykdamtis kitą muziejinę veiklą, prisidedančią prie regiono bei šalies visuomenės švietimo ir tvaraus vystymosi, organizuojantis muziejinius projektus.

Muziejų taryba – prie Kultūros ministerijos veikianti kolegiali, patarimojo balso teisę turinti taryba, vykdamti eksperto ir konsultanto funkcijas, sprendžiant muziejų politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimus. Muziejų tarybos sudarymo tvarką nustato ir jos nuostatus tvirtina kultūros ministras.

Muziejų restauravimo centras – specializuotas kompetencijų centras, dalyvaujantis rengiant ir įgyvendinant muziejinių vertybių restauravimo strategiją, koordinuojantis restauravimo ir su juo susijusių tyrimų bei jų sklaidos veiklas Lietuvos muziejuose, atestuojantis kilnojamųjų kultūros vertybių restauratorius, teikiantis metodinę pagalbą nacionaliniams, valstybiniais, savivaldybių ir kitiems muziejams muziejinių vertybių restauravimo ir prevencinio konservavimo bei saugojimo klausimais.

Muziejų skaitmeninimo centras – specializuotas kompetencijų centras, dalyvaujantis rengiant ir įgyvendinant muziejinių vertybių skaitmeninimo strategiją, koordinuojantis skaitmeninimo ir su juo susijusių tyrimų bei jų sklaidos veiklas Lietuvos muziejuose, teikiantis metodinę pagalbą nacionaliniams, valstybiniais, savivaldybių ir kitiems muziejams eksponatų skaitmeninimo, skaitmeninio turinio kūrimo, saugojimo ir sklaidos klausimais.

Įgyvendinant tvaraus muziejų vystymosi principus bei formuojant valstybės politiką muziejų srityje, būtina užtikrinti efektyvų muziejų tinklo valdymą: laiku ir sistemingai nustatyti (formuluoti, peržiūrėti) muziejų strateginius tikslus ir uždavinius, vykdyti jų įgyvendinimo stebėseną bei vertinimą, teisės aktų rengimą ir atnaujinimą, muziejų veiklos koordinavimą, kiekybinių ir kokybinių pokyčių analizę. Šioms funkcijoms atlikti siūloma prie Kultūros ministerijos įkurti atskirą, savarankišką muziejų politikos įgyvendinimą koordinuojančią biudžetinę įstaigą (**Muziejų centrą**), kuri dalyvautų formuojant valstybės politiką muziejų srityje, koordinuotų jos įgyvendinimą ir padėtų kultūros ministrui įgyvendinti muziejų sektoriaus valstybinį administravimą.

Muziejų centro funkcijos:

1. dalyvauti formuojant valstybės politiką muziejų srityje ir koordinuoti jos įgyvendinimą;
2. nustatyti muziejų plėtros strategiją;
3. vykdyti muziejų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Kultūros ministerija, valstybinį administravimą (veiklos stebėseną, priežiūrą ir kontrolę);
4. rengti muziejų veiklą reglamentuojančių teisės aktų projektus;
5. užtikrinti muziejų veiklą reglamentuojančių norminių teisės aktų laikymosi kontrolę;
6. koordinuoti muziejų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo bei profesinių kompetencijų ugdymo veiklą, nustatyti muziejininkams būtinų kompetencijų sąrašą;
7. koordinuoti kilnojamųjų kultūros vertybių restauratorių, dirbančių muziejuose, atestaciją;
8. koordinuoti muziejinių vertybių restauravimo strategijos parengimą ir įgyvendinimą;
9. koordinuoti muziejinių vertybių skaitmeninimo strategijos įgyvendinimą;
10. organizuoti muziejų vertinimą Kultūros ministro nustatyta tvarka;
11. organizuoti juridinių asmenų, kurie siekia būti pripažinti muziejais, akreditaciją Kultūros ministro nustatyta tvarka;
12. atlikti muziejinių vertybių apskaitos ir apsaugos priežiūrą bei kontrolę;
13. dalyvauti organizuojant viešus konkursus nacionalinio muziejaus, kurio savininko teises ir pareigas įgyvendina Kultūros ministerija, vadovo pareigoms užimti;

14. organizuoti viešus konkursus valstybinio muziejaus, kurio savininko teises ir pareigas įgyvendina Kultūros ministerija, vadovo ir direktoriaus pavaduotojo – vyriausiojo fondų saugotojo pareigoms užimti;

15. finansuoti muziejinių vertybių muziejams, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Kultūros ministerija, įsigijimą;

16. finansuoti muziejinių vertybių restauravimą;

17. pagal kompetenciją dalyvauti nustatant muziejų veiklos tyrimų kryptis;

18. telkti muziejus bendrai veiklai, koordinuoti ir finansuoti Lietuvos muziejų dalyvavimą tarpvalstybinėse muziejinkystės ir tarptautinio bendradarbiavimo programose;

19. pagal kompetenciją atstovauti Lietuvos muziejams ES ir tarptautinėse organizacijose;

20. pagal kompetenciją teikti siūlymus Kultūros ministerijai ir Muziejų tarybai prie Kultūros ministerijos dėl muziejų politikos formavimo ir įgyvendinimo.

Nacionaliniame ir valstybiniame muziejuje turi, o savivaldybės muziejuje gali veikti kolegiali patariamojo balso teisę turinti muziejaus taryba. Šios tarybos sudėtį muziejaus vadovo teikimu tvirtina savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija. Muziejaus tarybai negali vadovauti įstaigos vadovas, kuris yra šios tarybos narys. Muziejaus tarybos sudėtyje ne mažiau kaip trečdali narių turi sudaryti išorės ekspertai.

Muziejaus tarybos funkcijos:

1) svarstyti muziejaus strateginius ir metinius veiklos planus bei tvirtinti jų ataskaitas;

2) svarstyti ir teikti pasiūlymus dėl muziejaus veiklai reikšmingų projektų (muziejinių vertybių įsigijimo, nuolatinių ekspozicijų atnaujinimo, parodų, edukacijos, leidybos, mokslo ir kultūros renginių, tarptautinio bendradarbiavimo, investicijų) bei jų finansavimo galimybių;

3) svarstyti muziejaus organizacinę struktūrą, darbuotojų pareigybių poreikį bei skaičių;

4) svarstyti muziejaus steigimo dokumentų, darbo tvarkos taisyklių ir kitų su muziejaus veikla bei darbo tvarka susijusių dokumentų projektus;

5) teikti pasiūlymus dėl muziejaus darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo bei kompetencijų ugdymo;

6) prirėikus svarstyti biudžetinės įstaigos pertvarkymo į viešąją įstaigą klausimą;

7) svarstyti kitus klausimus, nustatytus įstaigos steigimo dokumentuose.

Muziejaus taryba, apsvarsčiusi aukščiau nurodytus klausimus, teikia siūlymus bei rekomendacijas muziejaus vadovui.

MUZIEJAUS STEIGĖJO ĮSIPREIGOJIMAS IR MUZIEJŲ FINANSAVIMAS

Muziejaus steigėjas (valstybė, savivaldybė ar kitas muziejaus steigėjas) įsipareigoja užtikrinti jo įsteigto muziejaus ir jo veiklos finansavimą.

Nacionaliniai muziejai finansuojami iš valstybės biudžeto lėšų. Nacionaliniams muziejams valstybės biudžeto asignavimai skiriami valstybės biudžete atskira eilute.

Valstybiniai muziejai finansuojami iš valstybės institucijų arba įstaigos, įgyvendinančios jos savininko teises ir pareigas, skirtų valstybės biudžeto lėšų.

Savivaldybių muziejai finansuojami iš savivaldybės biudžetų ir kitų teisėtai įgytų lėšų.

Kiti muziejai finansuojami iš steigėjų ir kitų teisėtai įgytų lėšų.

Muziejaus lėšas sudaro:

1. valstybės ar savivaldybės biudžeto lėšos (bazinis finansavimas);

2. valstybės investicijų programos ir valstybės investicinių projektų (ES) lėšos;

3. valstybės fondų lėšos;
4. pajamos iš teikiamų paslaugų ir patalpų nuomos (spec. lėšos);
5. tarptautinių ir užsienio fondų ir organizacijų lėšos;
6. lėšos, gautos kaip parama pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą;
7. kitos teisėtai gautos ar savininko teisės ir pareigas įgyvendinančios institucijos skirtos lėšos.

Muziejams valstybės ar savivaldybės biudžeto bazinio finansavimo lėšos skiriamos:

1. administravimo ir ūkio reikmėms;
2. metų muziejinės veiklos programai įgyvendinti.

Finansavimo lėšos muziejui skiriamos pagal muziejaus veiklos rezultatus.

Muziejų projektai gali būti iš dalies finansuojami Kultūros rėmimo fondo lėšomis.

Valstybė gali iš dalies finansuoti ir kitus muziejus, kurių steigėjas nėra valstybė ar savivaldybė, jeigu jie yra akredituoti Kultūros ministro nustatyta tvarka. Jeigu kitas muziejus buvo pripažintas tinkamu finansuoti valstybės biudžeto lėšomis, kultūros ministras gali skirti dalinį finansavimą baziniam šio muziejaus išlaikymui.

Kultūros ministras gali atšaukti muziejaus akreditaciją, jeigu muziejus nebeatitinka reikalavimų, keliamų Kultūros ministro nustatytoje Muziejų akreditacijos tvarkoje.

Kultūros ministras gali skirti tikslines lėšas nacionaliniams ir valstybiniams muziejams, jeigu jie įgyvendina valstybinės reikšmės (visam muziejų sektoriui svarbius) projektus.

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

Šioje koncepcijoje išdėstytoms nuostatomis įgyvendinti Kultūros ministerija iki 2019 m. sausio 1 d. parengia Muziejų įstatymo naujos redakcijos projektą.